

KOHTUMISENI VITEBSKIS: pilguheit rahvusvahelisele kaasaegse koreograafia festivalile Valgevenes

HEILI EINASTO

Vitebski festivalist olin ma kuulnud juba ammu, kuid kohale minna ja näha, mis seal tegelikult toimub, õnnestus alles 2005. aasta novembris (festival toimus 24. – 27. XI 2005). Kuigi nüüdistantsu* festivale on maailmas palju, on Vitebski oma mitmes mõttes eriline. Esiteks on see ainus rohkem kui viisteist aastat toimunud nüüdistantsule pühendatud ettevõtmine endise N. Liidu aladel. Teiseks on seda ainulaadset festivali korraldanud väga väike entusiastide tuumik eesotsas Marina Romanovskajaga, keda omad poolhellitavalt Gennadjevnaks kutsuvad. Arvestades poliitilist olukorda Valgevenes, sealset meelsust, mida näitavad tänavatel vastu vaatavad Lenini kujud ja „vanad armsad“ „punased“ tänavanimed, on nüüdistantsuga tegelemine Valgevenes omamoodi ime. Kolmandaks on festival ühtlasi ka konkurss, kus rinda pistavad tegijad lähedalt ja kaugelt, see edendab liikumisalast mõtlemist nii Valgevene sees kui ka väljaspool.

Festival ja konkurss

Rahvusvaheline tantsufestival Vitebskis sai alguse 1987. aastal, esialgu nimetuse all „Valge koer“, ja oli pühendatud estraaditantsule. Alates 1992. aastast tehti pööre ja võeti suund eelkõige uuenduslikkusele ning vormiot-singuile – välistamata küll meelelahutust, kuid surudes selle tagaplaanile.

Vitebski festival (IFMC) on peamiselt võistlus: üle aasta toimub rahvusvaheline konkurss, millel osaleb lisaks endise N. Liidu alade trupptidele ka rühmi ja soliste Läänest ja Idast, korduvalt Guandongi ja Beijingi tantsukompaniid, tantsurühmad Prantsusmaalt, USAst ja Saksamaalt. Kuid need külalised on pigem festivali väike vürts; Vitebski festivali peamine eesmärk on senini olnud olla kohtumispaigaks ja ideede vahetamise kohaks just endise N. Liidu alal tegutsevatele tantsuloojatele. Just Vitebski konkurssfestival on andnud tuult tiibadesse sellistele koreograafidele nagu Tatjana Baganova (Provintsi alne tants

---

* Käesolevas tekstis ei ole „nüüdistants“ postmodernse tantsu sünonüüm, vaid hõlmab erinevaid nüüdisaegseid tantsustiile. Et tekstis sõna liiasust vältida, on kasutatud ka sõnapaari „uus tants“ ja „kaasaegne tants“.

„Samoljotšiki“.
Vitebski Riikliku
Ülikooli
tantsutrupp.

sõ; Jekaterinburg), Jevgeni Panfilov (Perm), Saša Pepeljajev, Jelena Bogdanovitš, Vladimir Poljakov ja Nikolai Ogrõekov (Moskva), Natalia Fiksel (Novosibirsk). Vitebski tantsukonkurss on ka meie tantsuteatri Fine 5 sünnikoht: just seal võttis viis Nordstari tantsijat endale nime Fine 5, mille all nad esitasid esimesed iseseisvad René Nõmmiku lavastatud kompositsioonid; korduvalt on Vitebskis üles astunud ka Leedu nüüdistantsu trupid ja Läti seni ainus järjepidevalt nüüdistantsu „rida“ ajanud Olga Žitluhhina koos oma rühmaga.

Konkurss on pingeline ja algab tegelikult juba pool aastat varem, mil saadetakse videokassett esitamisele tulevate

töödega. Selle põhjal valib Marina Romanovskaja koos oma abikaasa Eduardiga välja koreograafid, kes võiksid konkursil osaleda. Kuna peaauhinna saab kompositsioon (maksimaalne pikkus pool tundi), mille esietendus toimub Vitebskis, on igal juhul tegemist uute töödega, ka siis, kui need on konkursi tingimustele kohandatud mingid varasemad teosed.

Rahvusvaheliste konkurssidega vaheldumisi (seega üle aasta) toimuvad Valgevene-sisesed nüüdiskoreograafia võistlused, mille tähtsust tantsulise mõtte edendamisel Valgevenes on raske üle hinnata. Tegemist pole mitte üksnes nüüdiskoreograafilise mõtte edendamise ja

„Valsse ähmasele mõistusele“, Jevgeni Panfilovi Ballett.

mõistmisega tantsuloojate hulgas, vaid ka laiema publiku silmaringi avardamisega. Seda, et festivalil on see ka õnnestunud, kinnitavad nii väljamüüdnud saalid (mis on tunduvalt suuremad Eesti nüüdistantsu keskusena tuntud Kanuti gildi saalist) kui ka näiteks Minskisse tantsu õppima minevad noored, kelle maailmapilt ja liikumismõtlemine on sealsete õppejõudude sõnul tase omaette.

Siinkohal oleks ehk põhjust märkida, et erinevalt Eestist, kus kaasaegne ja/või moderntants on kuulunud kas otse või varjatult tantsukõrgkoolide õppekavasse juba 1990. aastate keskelt, kehtivad Valgevenes siiani Nõukogude Liidus valitsenud ranged raamid: rahvatants, klassikaline ballett ja karaktertants, kusjuures õppeprogrammide täitmist jälgitakse endiselt valvsa ideoloogilise silmaga ning iga valdkond omab selgeid piire, millest üle astumine on mõeldamatu. Nüüdistantsu edendamine on endiselt ideoloogiliselt „kahtlane“ ja selle toetuseks raha leida, kas või konkursi ja festivali korraldamiseks, on Marina Romanovskaja meeskonna igaaastane imetrikk.

Imeks võib pidada ka Vitebski konkurssfestivali järjepidevat toimumist. Selleks et selle ime olemust paremini

mõista, peab mainima, et kui N. Liidu lagunemise eel ja järel tekkis nüüdistantsu festivale endise Liidu territooriumil nagu seeni pärast vihma, siis tänaseks on enamik neist oma „poe kinni pannud“ või profiili muutnud, aga Vitebskis on see alles jäänud. Ja vaadates Romanovskaja ümber koondunud inimesi, ei ole kahtlustki, et see jääb kestma seniks, kuni nad hingavad. Korraldajate armastus oma ettevõtmise vastu teeb selle festivali ka koduseks ja omaseks; suur osa neist töötab festivali heaks tasuta. Näiteks festivali arst Vadim Panuntsev on aastaid sõitnud Peterburist Vitebskisse oma kulu ja kirjadega, kaasas oma ravimid ja vahendid; alles viimastel aastatel on talle sõit ja Vitebskis elamine kinni makstud, aga töötab ta endiselt heast tahtest ja armastusest tantsu ja tantsijate vastu. Festivali ajal on tal käed-jalad tööd täis, sest traumad on suure pingega kerged tekkima.

Lisaks žüriile töötab festivalil ka kriitikute sektsioon, mida juba üle kümne aasta on juhtinud Larissa Barõkina Jekaterinburgist. Erinevalt paljudest teistest festivalidest, kus kriitikute ülesanne on pressile vahendada festivalil toimuvat, on Vitebski kriitikute elu palju raskem: ka kriitikud hindavad konkursi töid ja

„Punapäise unistused“.
Olga Labovkina,
Grodna.

annavad välja oma preemia; teiseks aga annavad nad vahetut tagasisidet konkursil osalevatele koreograafidele ja trupptide. Toimuvad ka teoreetilised meistriklässid, kus festivalil osalevad kriitikud räägivad oma töö köögipoollest või tutvustavad nüüdistantu suundumusi mujal maailmas. Nii välditakse üsna tavalist loojate ja kriitikute vahele tekkivat lõhet või nende vastandumist – ajavad ju kõik, igaüks omamoodi ühte vagu ning erinevad arusaamad tantsust või selle rollist ühiskonnas ainult rikastavad elu. Isegi täiesti vastandlikel seisukohtadel olevad inimesed ei pruugi olla üksteise vastu tingimata vaenulikud, üksteisest võib lugu pidada ka

ühes või teises asjas eri arvamusel olles.

Vaatamata sellele, et konkurss ja festival on toimumisnädalal suured, sadu inimesi kaasavad ettevõtmised, on säilinud sõpruskonnale omane lähedane joon: inimesed tunnevad üksteist, suhtlevad omavahel treeningusaalis, sööklas ja hotellis. Konkursisõel ei ole mitte lahutav, vaid ühendav tegur – on ju tegemist võitluskaaslastega, kes seisavad hea tantsu uuenduslikkuse ja kaasaegsuse eest vaatamata keerulistele tööttingimustele ja „müügiraskustele“.

Nagu mainitud, on Vitebski festivalil koht ka eesti kaasaegse tantsu arengus. Fine 5 on Vitebski konkurssidel osalenud järjepidevalt 1992. aastast alates

„Booloro“.
Jevgeni Panfilovi
Ballett.

ning võitnud mitmel aastal rahvusvahelisel koreograafiakonkursil ka auhindu (1992, 1993 ja 2003 – II koht; 2001 – I koht; lisaks eriauhinnad). Tantsuteatri tööd on kas esietendunud Vitebski festivalil või on festivali jaoks tehtud vanast tööst uus versioon. Tantsuteatrit Fine 5 ehk „estontsõ“ ei ole hinnatud üksnes oma koreograafilise mõttearenduse, liikumise viimistletuse ja läbimõelduse poolest, vaid ka seetõttu, et nende töödes on alati midagi ka „hingele“. Nad ei jäta külmaks ning neil on alati publikumenu, isegi kui nende kompositsioonid pole konkursil võitjaks tulnud. Trupi jaoks tähendab see aga seda, et Vitebsk on koht, kuhu ikka ja jälle üritatakse minna ja seal midagi näidata – sest „meil on seal nii palju mõttekaaslast“, on nentunud René Nõmmik.

Vitebsk 2005 – meenutades Jevgeni Panfilovit (1955–2002)

Viimane, 18. festival oli selles mõttes eriline, et mitmesugustel põhjustel jäi ära konkurss, küll aga toimusid etendused ja avati kolm aastat tagasi segastel asjaoludel tapetud Jevgeni Panfilovi 50. sünniaastapäevale pühendatud näitus. Panfilov ei ole Eesti publikule tundmatu nimi; meie tantsuhuvilised võisid tema

töödega tutvuda juba 1980. aastate lõpul kaasaegse koreograafia päevadel, samuti käis tema trupp Eestis 1990. aastate keskel. Panfilovi puhul hämmastas tema mitmekülgsus, ta kasutas väga erinevaid stiile, kehatüüpe ja segas julgelt žanreid. Tal oli mitu truppi ja nende ülalpidamiseks lavastas ta ka *show*-programme ja -kavasid missivõistlustele, millest ühte, Straussi ja Waldteufeli muusikale loodud „Valse ähmasele mõistusele“ („Valsõ dlja pomutnjonnõhh rassudkom“) näidati ka sellel festivalil. Tegemist oli vaimuka, kergelt ilumaailma klišeetid tõgava lavastusega, milles ballett ja džäss segunesid uueaegse kehatunnitusega. Töö oli lavastatud missikonkursi jaoks, kuid puudus tavapärase, monotoonne „kintsu-loopimine“; pigem tõi töö ironilise alatooniga välja *show*-maailma kitsa nägemuse meelelahutuslikkusest, pakkudes mitmekülgsemat ja hoopis laiemale maitsele suunatud vaatamängu. Festivali avapäeva lõpetas Bizet’-Štšedrini „Carmeni“ muusikale valminud „Puur papagoidele“ („Kletka“; 1992). Pool lava hõivab suur puur, milles viibib kaks noormeest, kelle liigutustes on palju linnulikku. Ja teise lavaosa võtavad enda alla värvikirevates rõivastes inimesed,

„Pjat krovatei, deti metštõ“.
Valgevene
Riikliku Kultuuri-
ja Kunstiülikooli
tantsutrupp.

kelle liigutustes on midagi mehaanilist ja nukulikku. Lavastamise ajal nähti selles paralleele Nõukogude Liidu lagunemise ja poliitiliste sündmustega Venemaal, ning isegi nüüd, kolmteist aastat hiljem, olid Vitebski kultuurinõunikud mures teose sõnumi pärast, et millest see siis ikkagi räägib. Mulle jäi kõlama pigem teose erootiline alatoon: puuris vaatamiseks ja pilguga nautimiseks ei olnud mitte kaks neidu, vaid peaaegu paljad noormehed, kelle lihaste mängu ja jalaselgade kaari võis imetleda igas rakursis. Muusika lisas veelgi rohkem võrtsi, sest ooperist tuttavad melodiad tekitasid hulganisti seoseid ooperi tegevuse ja selle kaudu ka Merimée jutus-

tusega, kuigi mingeid viiteid „Carmeni“ temaatikale ei olnud, kui välja jätta iha vabaduse ja armastuse järele.

Panfilovi kõige südamlikumaks ja suurema mõjuga teoseks võib pidada kompositsiooni „Memmed. Aasta 1945“ („Babõ. God 1945“), mis tehtud tema asutatud Paksude Balletile. Laval on suured, tüsedad vene naised, seljas maani halatt, peas rätik. Käest kinni hoides moodustavad nad kolmeseid rühmi ja õõtsuvad klassikalise muusika taktis. Seejärel kõnnivad nad rivis üle lava, oma kogule vaatamata graatsiliselt ja väärilt. Kirjad kaugelt, ühes rõõmu-, teises leinasõnum, millele naised reageerivad vastavalt kas elevil keerutuse

„Two trains“.
Tantsuteater
Fine 5.

Fotod Internetist

või valutuksatusega kehas. Unistus paremast elust, mis libiseb helesinise kookošnikuga kaunitari kujul üle lava ühes talle ahelana järgnevate memmedega. Ei mingit välist pateetikat, ühtki üleaarust liigutust! Nii nagu esietendusel 2001. aastal järgnes ka nüüd eesriide langemisele sügav vaikus, mis muutus kiiresti püsivaks ovatsiooniks. Inimesed seisid, pisarad silmis, ja plaksutasid, plaksutasid, plaksutasid... Töö suurus seisneb ühelt poolt lihtsuses ja teisalt ehtsuses, mida kannavad endas need tantsumaailmas tõrjutud tüsedad kogud. Seda teost ei saa luua teistsugustele kehadele, sest tantsijate kehad ise räägivad loonaistest – emadest, õdedest, abikaasadest, tütardest, kes veavad maailma raskust, et mehed saaksid rahus oma sõjamänge mängida.

Kohtumiseni Vitebskis!

Pean tunnustama, et kuigi ma pole suur festivalide austaja ja kunstikonkurssidesse suhtun suure ettevaatusega, siis IFMC tekitas soovi sinna tagasi minna – nõukogulike olmetingimuste ja viisa- ning sõiduraskuste kiuste. Ahvatlevaks ei tee Vitebskit mitte niivõrd võimalus näha seda, mis toimub meie endisel suurel kodumaal, kui võrd

seal valitsev loominguline ja sõbralik atmosfäär ning tunne, et nüüdistantsul on asjadesse uppuvas maailmas ka mingi suurem väärtus kui nähtuse kiire tarbimine. Vitebski festival ei ole suunatud küllastunud gurmaanidele, kes maitseelamuste rikastamiseks on valmis alla neelama mitmesuguseid kahtlase väärtusega roogi ja õhkavad seejuures: oo, milline uudsus! Siin hinnatakse kunsti vaimsust, head kehavaldamist ja tehnilist viimistletust. Vitebski festivalil ei peljata ilu, headust ega ülevaid tundeid. Võib-olla on põhjuseks Valgevene üha ahistavamaks muutuv poliitiline diktatuur, millele vastukaaluks otsitakse võimalusi inimlikkuse ja eneseväärikuse säilitamiseks – ja nüüdistants on üks võimalus seda teha. Just see tõsidus ja süvenemine, austus liikumises väljenduvate mõtete vastu sunnib festivali külalisi viimasel õhtul üksteisele ütleva: kohtumiseni Vitebskis! Aasta pärast!